

שער ב: תלמוד תורה

א. ברכת התורה

נהגו לקרוא אחרי ברכת התורה פסוקי ברכת כהנים (במדבר ו' כד), משנת "אלו דברים שאין להם שעור" (פאה פ"א מ"א) ומאמר חז"ל "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז" (שבת קכז.) (סדורים).

הטעם: כיון שלדעת הירושלמי יש ללמוד תורה מיד אחרי ברכת התורה, כדי שלא תהיה הברכה לבטלה, תיקנו ללמוד תורה, משנה ותלמוד (תוספות ברכות יא: ד"ה שכבר).

ב. מתחילים בויקרא

יש נוהגים כשהילד מתחיל ללמוד תורה, מתחילים ללמוד בספר ויקרא (ילק"מ – ממנהגי יהדות אשכנז עמ' 36).

הטעם: ע"ש שאמרו (ויק"ר ד' ג) יבואו טהורין ויתעסקו בטהורין (ילק"מ שם).

ג. למוד מקרא בלילה

יש נוהגים לא ללמוד מקרא בלילה (באה"ט סי' רלח סק"ב).

הטעם: ע"ש שאמרו בילקוט (שמות ל"ד רמז תו) מנין היה משה יודע (כשעלה לקבל התורה) אימתי יום ואימתי לילה? אלא בשעה שהיה הקב"ה מלמדו מקרא היה יודע שהוא יום, ובשעה שהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה^{כט} (ברכ"י או"ח סי' רלח אות ב בשם גורי האריז"ל^ל).

כט ראה פרד"א פרשה מו.

ל וכ"כ החיד"א ביוסף אומץ סי' נד והוסיף שקוראים מקרא בליל ששי וכ"ש בלילי שבת ויו"ט, וראה שו"ת חיים שאל ח"ב סי' כה ומנהגי החיד"א סי' כב סע' ב. בשירותא דצלותא ח"ב עמ' תתיב מובא בשם המקובל ר' שבתי שמתור ללמוד מקרא עם פירושים.

ד. סיום מסכת

מצוה לשמוח ולערוך סעודה עם סיום מסכת ונקראת סעודת מצוה, גם מי שלא השתתף בלמוד מצוה לשמוח עם המסיים
(רמ"א יו"ד סי' רמו סעי' כו וט"ז שם ס"ק ט בשם הרש"ל) לא.

הטעם: שכן מצינו בשם אביי שאמר: תיתי לי (= תבוא עלי ברכה) דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן (שבת קיח:).

ה. סיום והתחלה

יש נוהגים כשמסיימים מסכת מתחילים מיד במסכת חדשה
(ח"א מהרש"א ע"ז יט.).

הטעם: ע"ש שאמרו (ע"ז יט.) לוי ור"ש ברבי יתבי קמיה דרבי, וקא פסקי סידרא, סליק ספרא (סיימו את אחד הספרים – רש"י) לוי אמר לייתו לן משלי, ר"ש ברבי אמר לייתו לן תילים (=תהלים), מכאן שמסיימים ספר אחד מתחילים מיד בספר אחר, כמו שאנו נוהגים בשמחת תורה כשמסיימים ספר דברים מתחילים מיד בספר בראשית (מהרש"א שם).

ועוד, ע"ש שאמרו רחמנא ליבא בעי^ל, והלב הוא באמצע, לכן בתורה אין לסיים אלא תמיד להיות בתוך ובאמצע (מנה"י וטעה"מ סי' קסא בשם דברי אמת).

ו. הדרן

יש נוהגים לומר הדרן בסיום מסכת הנלמדת ברבים, ולקשור תחילתה עם סופה בדרך הפלפול והדרש (שערי הלומ' יו"ד סי' סט ח"ג עמ' קסא).

הטעם: ע"ש שאמרו (ברכות י.) כל פרשה שהיתה חביבה על דוד

לא וראה ש"ך שם ס"ק כז, רמ"א אר"ח סי' תקנא סעי' י ומג"א שם ס"ק לג.
לב סנהדרין קו: הגירסה שלפנינו: הקב"ה ליבא בעי, אך ברש"י שם ד"ה רבותא גורס רחמנא, וכן בהקדמת חובת הלבבות ובזהר תרומה קסב, תצא רפא.

פתח בה באשרי וסיים בה באשרי, ומפרשים תוס' (שם ד"ה כל) לאו דוקא פתח באשרי וסיים באשרי אלא חתימה מעין פתיחה (שערי הל"מ שם).

ז. רבי חנניא בן עקשיא

נוהגים לסיים למוד משניות במאמרו של ר' חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל וכו', כשרוצים לומר קדיש דרבנן (מ"ב סי' נד סק"ט)⁷²

הטעם: משום שעיקר קדיש דרבנן נתקן על דבר אגדה, לכן יש לסיים בדבר אגדה (שם).

ח. ספר פתוח

אין משאירים ספר קודש פתוח אלא אם מכסים אותו (ש"ך י"ד סי' רעז סק"א).

הטעם: ע"ש שאמרו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ט) ספר שאין עליו מפה, הופכו על הכתב כדי שלא יתבזה הכתב. "מכאן יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה, דלאו דוקא ס"ת שהוא הדין שאר ספרים" (ש"ך שם).

ט. לימוד תורה בליל המולד

יש נוהגים שאין לומדים תורה בליל המולד (ניטל)⁷³ חגם של הנוצרים (ילקוט מנהגים עמ' 27, מנהג י"ת ח"א עמ' רצג).

72 וכו' כ במג"א שם סק"ג, וברכ"י שם סק"א ומקורו בפהמ"ש לרמב"ם סוף מסכת אבות, וראה ס' באר שבע, פרנקפורט, דף נא בסוגיא דסוטה מט. שמתפק אם אמנם כתב הרמב"ם הדברים הנ"ל, כי במשנה תורה בסוף ספר אהבה, בסדר התפילות כתב: "קדיש דרבנן – כל עשרה מישראל שעוסקין בתלמוד תורה שבע"פ, ואפילו במדרשות או בהגדות, כשהן מסיימין ואומר אחד מהן קדיש". וראה שו"ת בית יהודה או"ח סי' לא, מנהגי החיד"א סי' ז סע' ב.

73 א. אבן שושן כותב במילונו "ניטל" ומייחס המלה לשרש לטיני = NATALIS הולדת, אך יש הסוברים שיש לכתוב "ניתל" בתי"ו והכוונה לנתלה, היינו היום שבו נולד "התלוי" (הצלב) (ילקוט מנהגים עמ' 72).

הטעם: משום שהיו תקופות בהן הנוצרים היו מתאנים ליהודים בלילה זה, לכן התקינו שהתלמידים ימנעו מללכת לבית המדרש מחמת הסכנה (טעמי המנהגים, לקוטים אות יט בשם לקוטי הפרדס).

ועוד, משום שהנוצרים נועדים בכנסיותיהם מחצות הלילה ואילך, לכן תיקנו שלא ילמדו תורה במחצית הראשונה של הלילה כדי שילמדו מחצות ואילך, "שלא ליתן לבעל דין לחלוק ולשטן לקטרג, בהיות באותו הלילה כל העמים נועדים בבית אלוהיהם מחצות ואילך כידוע, ועם ה' ישנים על מטותיהם" (ש"ת חת"ס, קובץ תשובות סי' לא).

ועוד, באותו ערב משחקים בקלפים, קרטן בלע"ז, וקרטן בגימטריה שטן, רמז לאיש שנולד אז (ילקוט מנהגים עמ' 27) לה.

י. שם השם

נוהגים להדפיס שם השם בשתי אותיות יו"ד, הראשונה מנוקדת בשוא והשניה בקמץ (מטעמים דף נג).

הטעם: משום ששם הויה נכתב ואינו נקרא^{לו} אלא בשם אֲדֹנָי, כאשר משלבים את שני השמות, הכתיב והקרי, מתקבל שם יֵאֱהַדְרִינָהּי, שתחילתו יו"ד וסופו יו"ד, שתי אותיות אלו נדפסות יחד, הראשונה מנוקדת בשוא, כפי שמנוקדת היו"ד הראשונה בשם הויה והשניה בקמץ, כמו הקמץ שלפני היו"ד בשם אֲדֹנָי (שם).

לה ראה מ"י ח"ג עמ' צג ובהערה 68 שם.
לו ראה פסחים נ. קדושין עא. ורמב"ם תפילה פי"ד ה"י.